AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

«İSLAM HƏMRƏYLİYİ-2017: REALLIQLAR VƏ PERSPEKTİVLƏR»

mövzusunda

RESPUBLİKA ELMİ-METODİK
KONFRANSININ

MATERİALLARI

25-26 APREL 2017-Cİ İL

BAKI – 2017

KONFRANSIN TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

Akademik A.M.Məhərrəmov (sədr)	Rektor
AMEA-nın m.ü. A.H.Kazımzadə (sədr müavini)	Elm və innovasiyalar üzrə prorektor
Prof. S.T.Hacıyev (sədr müavini)	Sosial məsələlər, tələbələrlə iş və ictimaiyyətlə əlaqələr üzrə prorektor
Akademik V.M.Məmmədəliyev	İlahiyyat fakültəsinin dekanı
Prof. Z.M.Həsənəliyev	Beynəlxalq münasibətlər və iqtisadiyyat fakültəsinin dekanı
Prof. Ə.İ.Əliyev	Hüquq fakültəsinin dekanı
Prof.H.Ə.Əlizadə	Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin dekanı
Prof.C.Ə.Məmmədli	Jurnalistika fakültəsinin dekan əvəzi
Prof.əv.E.Z.Əzizov	Şərqşünaslıq fakültəsinin dekanı
Dos.A.İ.Qurbanov	Kitabxanaçılıq - informasiya fakültəsinin dekanı
Dos. E.H.Məmmədov	Filologiya fakültəsinin dekanı
Dos. A.Ə.Rzayev	Tarix fakültəsinin dekanı

$İ\frac{5002000000}{M-658(07)}02-2017$

© «Bakı Universiteti» nəşriyyatı, 2017

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti,
XXVII buraxılış, Bakı, 2014

МИР КУЛЬТУРЫ
Научно-теоретический сборник
зербайджанский Государственный Университет Культуры и Искусств,
XXVII выпуск, Баку, 2014

THE WORLD OF CULTURE
Scientific-theoretical bulletin
Azerbaijan State University of Culture and Art, XXVII edition, Baku, 2014

M Ü N D Ə R İ C A T

KULTUROLOGİYA

fu Xanoğlan. İlyas Əfəndiyevin tarixi dramlarında Azərbaycanın Mədəniyyət rixinə yeni baxış.........6
gana Əliyeva. Qlobal ideyalar dialoqu və şərq kulturoloji fikrinin öyrənilməsi todologiyasına dair.........11
ünay Cəbrayılova. Mədəni və dini dəyərlərin multikultural aspektləri.........19
yalı Quliyeva. Sənətşünaslıq problemlərinin tədqiqində kulturoloji əsaslar.........26
gar Sultanlı. Erməni etnomədəni ekspansiyasının neytrallaşdırılması.........35

TEATR SƏNƏTİ

ətanət Nəsirova. Azərbaycan teatrında lirik-psixoloji üslub.........41
ünel Talıbova. Qərb teatr tendensiyalarının rejissor Cənnət Səlimovanın radıcılığına təsiri.........45
əmalə Məmmədova. Teatr ünsürlərinin mənşəyinə kulturoloji bir baxış.........51

KİNO, TELEVİZİYA VƏ DİGƏR EKRAN SƏNƏTLƏRİ

ysel Rüstəmova. Ans telekanalının azərbaycanda ilk özəl teleməkan kimi təşəkkülü və kişafı haqqında bir neçə söz.........57

MUSİQİ SƏNƏTİ

lda Həsənova. R.Mirişlinin «odlar oğlu» odasında ladintonasiya xüsusiyyətləri.........61
əbinə Muradova. Görkəmli azərbaycanlı pianist və pedaqoq Z. Adıgözəlzadənin edaqoji prinsipləri haqqında düşüncələr.........65
lviyyə Vəliyeva. Tarixi-psixoloji filmlərdə musiqinin milli mənbələri.........72

TƏSVİRİ SƏNƏT

maş Hacıyev. Azərbaycan sənaye dizaynı: dəri-ayaqqabı sənayesi.........77
ysel Zöhrabova. XX əsrin II yarısında sənətşünaslığa dair metodoloji ədqiqatlar.........84
əqsanə Həsənova. Rəngkarlıq əsərlərinin bərpası və konservasiyası sənətinin əşəkkülü.........89
ytən Səlimova, Aygün Atalızadə. Mingəçevir qazıntılarından tapılan qolbaqlar.........101

təzahür forması kimi (*xalq rəssamı Fərhad Xəlilovun yaradıcılığı nümunəsində*)...
Gülnaz Mədətova. Faiq Əhmədin xalça obrazları.........
Gülnay Hümbətova. Tağı Tağıyevin yaradıcılığında rəssam obrazları.........

FƏLSƏFƏ

Zəkiyyə Əbilova. Şəhidlik və Axund Hacı Ağamirzə Əbdülkərim Ağa Badkubin Yaradıcılığında onun təzahürü.........
Mehri Qulamrza. İslamda xəttatlıq.........
Lyudmila Sitniçenko. Ədalətlilik həyat mühiti kontekstində.........
Əyyub Kərimov. Konsensus konfliktlərin demokratikcəsinə həll etmə üsulu kimi.........
Rasim Quliyev. Müasir qloballaşma dövründə Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğunun yeni mərhələsi.........
Fəridə Cəbrayılova. Mədəniyyətlərarası münasibətlərdə multikulturalizmi sosial-fəlsəfi mahiyyətinə dair.........
Çinarə Daşdəmirova. Elementar bioloji proseslərin bölünməz mürəkkəbliyinin fəlsəfi mənalandırılması.........

PSİXOLOGİYA

Harun Nergiz. Müəssisədə məhsuldarlığı şərtləndirən amillər.........

İLAHİYYAT

Mübariz Camalov. Fəzlur Rəhmana görə islam hüququnda ənənə və dəyişmə.........
Nurənə Həsənova. Nəsirəddin Tusinin əsərləri islamın öyrənilməsində bir mənl kimi.........
Səbinə Mirzəyeva. İslamda ailə strukturu.........

Факторы, влияющие на производительность [illegible]

Резюме

Данная статья посвящена факторам, влияющим [illegible] производительность предприятия. Раскрывается суть [illegible] производительности, рассматриваются существующие научные [illegible] объяснению данного понятия на международном уровне, в [illegible] интерпретации таких международных организаций как МОТ и [illegible] Дается конкретное определение понятия производительности. [illegible] приводится классификация видов производительности по [illegible] с другими факторами, непосредственно влияющими на [illegible] уровня.

Ключевые слова: производительность, цель, значение, [illegible] планирование, стратегия, индекс, эффективность, МОТ, ООН

Factors contributing to the productivity of the enterprise

Summary

This article is devoted to the factors [illegible] productivity of the enterprise. The essence of concept of productivity [illegible] existing scientific approaches to an explanation of this concept [illegible] international level, in particular in interpretation of such [illegible] organizations as the İLO and the UN are considered. Concrete [illegible] concept of productivity is given. Here is also given the classification [illegible] productivity in interaction with other factors which are directly [illegible] increase of its level.

Keywords: productivity, purpose, value, work, planning, strategy, [illegible] efficiency, ILO, UN

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 22.01.2014
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 29.01.2014
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 19.02.2014
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) [illegible] fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Niyazi Mehdi
ADMİU-nun Elmi Şurasının 03 iyul 2014-ci il, 09 saylı qərarı ilə [illegible] olunur.

MƏDƏNİYYƏT DÜNYASI
Elmi-nəzəri məcmuə
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti,
XXVII buraxılış, Bakı, 2014

МИР КУЛЬТУРЫ
Научно-теоретический сборник
Азербайджанский Государственный Университет Культуры и Искусств,
XXVII выпуск, Баку, 2014

THE WORLD OF CULTURE
Scientific-theoretical bulletin
Azerbaijan State University of Culture and Art, XXVII edition, Baku, 2014

İLAHİYYAT

UOT 28

Mübariz Camalov
Bakı Dövlət Universiteti
AZ 1148, Bakı, Z. Xəlilov küç., 23
Email: mubarizcamal@hotmail.com

FƏZLUR RƏHMANA GÖRƏ İSLAM HÜQUQUNDA ƏNƏNƏ VƏ DƏYİŞMƏ

Xülasə: İslam hüququ ilahi mənbəli bir hüquq sistemi olub, sabit və [illegible] qisimləri var. Quran və Sünnənin açıq və qəti hökmləri dəyişməzdir. [illegible] xaricində qalan yozuma açıq ayə və hədislər fərqli şəraitlər üçün yenidən [illegible] bilər. Bununla yanaşı müctəhidlərin xüsusi hallar üçün olan [illegible] da dəyişməsi mümkün olan ehkamdandır. Bu məqalədə İslam hüququnun dəyişməz əsasları ilə tarix içərisində meydana gələn ənənənin [illegible] düşünülməsinin zərurəti tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: Fəzlur Rəhman, İslam hüququ, ənənə, dəyişmə.

İslam hüququ vəhy qaynaqlı bir hüquq sistemidir. Vəhyin dəyişməz [illegible] qəbul olunmuş bir həqiqətdir. Bu, İslam hüququnun da bütünlüklə [illegible] olduğuna dəlalət edər kimi görünsə də, belə deyildir.

Mövzuya İslam hüququnun məzmununu və bəzi xüsusiyyətlərini [illegible] başlamaq məqsədə uyğundur. İslam hüququnun insanlararası və [illegible] münasibətləri tənzimləməkdən əlavə ibadətləri də əhatə etdiyi [illegible]. Bunları hüquqi və ibadət mövzuları olaraq ifadə etmək mümkündür. [illegible] arasındakı ən mühüm fərqlərdən biri hüquqi məsələlərin illətinin [illegible] hikmət, hökmə uyğun olan vəsf) açıq və ağılla dərk edilə bilən [illegible]. Bunun əksinə ibadət mövzularında illətin ağılla dərk olunması və [illegible] edilməsinin mümkün olmadığı ittifaqla qəbul edilir. Bunun nəticəsi ibadət mövzularında ağıldan istifadə olunmaması, qiyas kimi əqli qaynaqlara müraciət [illegible]məsidir. İbadət mövzularında Quran və Sünnə nəsslərinə bağlılıq əsasdır. [illegible] mənbələrin göstərdiyi istiqamətdə hərəkət edilər. Buna görə də ibadətlərdə

[illegible] Bu qisim hüquqi [illegible]
ictihadi mövzular çoxluq təşkil edir. Hüquqi məsələlərin bu cür [illegible]
hüququnun müxtəlif dövr və şəraitlərə cavab vermə imkanını [illegible]
baxmayaraq xüsusilə ilk hicri üç əsrdən sonra bu sahədə [illegible]
mövcud olan fiqhi irs qorunmağa çalışılmışdır. Bunun nəticəsində [illegible]
çox saylı problemlərlə qarşı-qarşıya qalmış və bunun [illegible]
çətinlik çəkilmişdir (5, 42-44).

Ənənəyə bağlı qalmağın zərurəti. Ənənə əvvəlkilərin [illegible]
yolu izləmək və bunu adət halına gətirərək qoruyub saxlamaq [illegible]
hüququ sahəsində ənənə deyiləndə ilk olaraq İslam [illegible]
qaynaqlarının hüquqi prinsipləri və açıq və qəti hökmləri [illegible]
Məlum olduğu kimi, xüsusilə Quranın hüquqi məsələlərə [illegible]
məsələlərdə fərdi həll yolu şəklində olmaqla yanaşı [illegible]
prinsiplər qoymaq şəklindədir. Bunlar İslam hüququnun [illegible]
üçün dəyişdirilməsi mümkün olmayan ünsürlərdir. Ənənənin [illegible]
ümumi ifadəylə İslam hüququnun bir elm sahəsi kimi əsasları [illegible]
elmin təşəkkül dövrünə aid olan fəqihlərin elmi irsidir. Bunların [illegible]
və ehtiyac hiss olunan ölçüdə dəyişdirilməsi mümkün [illegible]
bütünlüklə rədd olunması yaxud nəzərə alınmaması mümkün [illegible]
hüququna bu şəkildə yanaşma problemlərin həllinə vasitə [illegible]
şeyə yenidən başlama olaraq daha böyük çətinliklər [illegible]
şərtlərinə cavab verən bir dəyişmə labüd olmaqla yanaşı [illegible]
əsasında olmalıdır. Ənənənin mühüm bir hissəsini də icma [illegible]
bütün alimlər tərəfindən qəbul olunan bir düşüncənin sonrakı [illegible]
qorunması və ona bağlı qalınmasını ifadə edir. İcmanın qəti [illegible]
qaynaq olduğu ittifaqla qəbul olunmuşdur.

Dəyişmə ehtiyacı. Hüquq cəmiyyətin ictimai [illegible]
cəmiyyətlər və dövlətlər arasındakı münasibətləri tənzimlə[illegible]
Hüququn təşəkkülündə cəmiyyətin xüsusiyyət və şərtlərinin [illegible]
danılmaz faktdır. Bu, həm ilahi, həm də bəşəri hüquqlara [illegible]
xüsusiyyət və şərtlərini nəzərə alan hüquq, təbii olaraq cəmiyyətin [illegible]
dəyişməlidir. İlahi qaynaqlı hüquqların dəyişməz hökmləri [illegible]
vəhyə əsaslanan qayda-qanunlar ətrafındakı dairəyə aid hökmlər [illegible]
dəyişdirilə bilərlər. Əks təqdirdə, hüquq cəmiyyətin ehtiyaclarını [illegible]
aciz olar. Bu da hüququn funksiyasını itirməsi ilə nəticələnə bilər [illegible]

Vəhyə əsaslanan bir hüquq sistemi haqqında "dəyişmə [illegible]
qarşılanır və qarşılanmalıdır. Çünkü dəyişmə özün, əslin [illegible]
çıxara bilər. Bunun qarşısını almaq üçün dəyişməni rədd etmək [illegible]
yolu deyildir. Məsələyə bu şəkildə yanaşma problemin [illegible]
böyüməsinə səbəb ola bilər. Burada təqib edilməsi lazım olan [illegible]
sərhədlərini müəyyənləşdirmək, metodlarını təyin etmək və [illegible]
əsas prinsiplərdən uzaqlaşmamaqdır (3,15-18).

Dəyişmə imkanını təmin edən xüsusiyyətlər.

Elastiklik. Ərəb dilində *muruna* sözü ilə ifadə edilən elastiklik İslam [illegible]
dəyişməzlik və əbədilik prinsiplərindən ayrı düşünüldüyü [illegible]
təhlükəli mənalarda anlaşıla bilər. Elastiklik deyiləndə [illegible]
müxtəlif şəraitlərdə müxtəlif formalara bürünməsi nəzərdə [illegible]
mahiyyət eyni qalmaq şərti ilə forma dəyişə bilər. Buradan İslam [illegible]
qeyri-ciddi və əsassız bir xarakterə sahib olduğunu anlamamalıyıq [illegible]

[illegible]liyini bilirik (7, 77).

Universallıq. İslam hüququnun universallığı iki mənanı ifadə edir:
[illegible]lardan birincisi, İslam hüququnun müəyyən bir dövrə aid olmayıb, təşəkkül
[illegible] gündən əbədiyyətə qədər keçərli olmasıdır. İkincisi isə İslam hüququnun
[illegible]yən bir cəmiyyətin deyil, bütün insanlığın hüququ olmasıdır. "Biz səni
[illegible]lərə ancaq rəhmət olaraq göndərdik" (Ənbiya, 21/107), "De ki, ey insanlar!
[illegible] mən göylərin və yerin hökmranı, ondan başqa tanrı olmayan, dirildən
[illegible]ldürən Allahın hamınız üçün göndərdiyi peyğəmbərəm" (Əraf, 7/158)
[illegible]lindəki və buna bənzər ayələr (Fürqan, 25/1; Səd, 38/87) bu universallığın
[illegible] təşkil edir.

Asanlıq. İslam bir rəhmət dini olduğu üçün hökmlərində asanlıq
[illegible]dir. Bu, hökmlərdə tədricilik, zərurət halında qadağan olan məsələlərə
[illegible] verilməsi, taqət ölçüsündə məsuliyyət, unutma və xətaların bağışlanması
[illegible] bir çox prinsipdə öz əksini tapmışdır.

[illegible]rət. İslam hüququnun hər cür şəraitdə tətbiq olunmasına imkan verən
[illegible]siyyətlərindən biri də zərurət prinsipidir. Bu prinsip zəruri hallarda, yəni
[illegible]buriyyət qarşısında, qadağan olunmuş hərəkət və davranışlara icazə
[illegible]ilməsidir. Zərurət halının müəyyənləşdirilməsi üçün lazımi şərtlərin təşəkkül
[illegible] tələb olunur; hər çətinliyin zərurət halı olmadığı məlumdur.

[illegible] riayət. İlk dövrlərdən etibarən nəslərin lüğəvi mənası ilə yanaşı
[illegible]sidə də böyük əhəmiyyət verilmişdir. Peyğəmbər dövründən başlayaraq,
[illegible]bələr və tarix boyunca fəqihlər Quran və Sünnə mətinlərini oxuyarkən
[illegible]vi məna ilə məqasid arasında tarazlıq qurmağa çalışmışlar. Bu qaynaqların
[illegible]vi mənasına bağlı qalınması nə qədər mühümdürsə, məqasidi, yəni vəhyin
[illegible] məğzini unutmamaq da o qədər əhəmiyyətlidir (3, 36-81).

Dəyişmənin dəlilləri. İslam hüququnda dəyişmənin mümkün olduğunu
[illegible] bəzi dəlillərə burada qısa işarə etmək lazımdır. Dəyişmənin mümkün
[illegible]duğunu göstərən ilk dəlil vəhy dövrünə aiddir. Bunlar nəsx və tədricilikdir.
[illegible], əvvəlki dəlilin hökmünün sonradan gələn dəlillə aradan qalxmasıdır. Bu,
[illegible] bir hökmün sonrada dəyişdirilməsinin mümkün olduğunu göstərən
[illegible] bir hadisədir. Nəsx onu göstərir ki, hökmlər cəmiyyətdəki dəyişikliklərə
[illegible] olaraq dəyişə bilər. Müəyyən bir dövrdə icazə verilən bir çox davranış o
[illegible] şərtlərinin dəyişməsi sonradan qadağan oluna bilər, yaxud əksinə.
[illegible]dricilik isə şəriətin son nəticə olaraq cəmiyyətdə yerləşdirmək istədiyi
[illegible]ların mərhələli şəkildə yerinə yetirilməsidir. Burada da hədəfə çatmaq
[illegible] şəraitin dəyişməsinə uyğun olaraq müxtəlif hökmlərin verildiyinə şahid
[illegible]ruq. Vəhy dövründən sonra da, müsəlmanlar qarşıya çıxan yeni məsələlərə
[illegible] yolu tapmaq üçün dəyişmə prinsipindən istifadə etmişlər. Məsələn,
[illegible]lənilməsi haram olan qadınlar Quran ayələri ilə müəyyənləşdirildiyi halda,
[illegible]lardan olmayan əhli-kitab qadınlarının da evlənilməsi haram olan
[illegible]dınlardan sayılması dəyişmə prinsipinin ilk dövrlərdən etibarən özünü
[illegible]tərdiyinin dəlilidir. Bundan əlavə, İslam hüququnun üçüncü əsas dəlili olan
[illegible]maya əsaslanan bəzi hökmlərin də sonradan dəyişdiyini görmək mümkündür.
[illegible]mayaraq ki, bu cür icmalar vəhy sənədli deyil, örf və adət sənədlidir, yenə
[illegible] bu dəyişmələr bizim üçün dəlil hesab oluna bilər. Məsələn, malların satış
[illegible]mətinə dövlətin müdaxilə etməsi səhabə dövründə ittifaqla qəbul edilmiş bir
[illegible]km idi. Sonrakı dövrlərdə məsləhət (məsalihi-mürsələ) prinsipinə əsaslanaraq
[illegible] icmanın əksinə qiymətlərin təyin olunmasına icazə verilmişdir. Yaxud,

Əbu Hənifənin bunu caiz görmələri, Hərəm bölgəsində [illegible] haram olduğu ittifaqla qəbul edildiyi halda Əbu Yusufun [illegible] icazə verməsi də bunun misalı kimi göstərilə bilər.

Fəzlur Rəhman din ilə bərabər gördüyü şəriəti, yəni [illegible] düşünmə və davranma formu axtaran insanlığa təqdim edilə [illegible] qoymağa çalışır. Bununla əlaqəli olaraq əsas iddiası isə, müsəlman[illegible] aldıqları sosial, siyasi, hüquqi və iqtisadi müəssisələri, [illegible] qaynağı olan Qurandan daha müqəddəs görmələridir. Onun [illegible] müsəlmanlar nə qədər çox sevsələr də, keçmişlə yaşamağa [illegible] müddətcə və nə qədər acı olursa olsun bugünkü həqiqətlər[illegible] qaçdıqları müddətcə geriləməyə davam edəcəklər. Fəzlur [illegible] vəziyyətdən qurtulmaq üçün tək yolun müsəlmanların Quran[illegible] yenidən zehinlərinə yerləştirmələri və günümüzün problemləri[illegible] doktrinadan rəhbər hökmlər çıxarmaları olduğunu düşünür. Onsuz [illegible] özü də yeniləmə və islahat dini olaraq meydana çıxmışdır. Yeniləmə[illegible] yol olan şəriət də Quranda göstərilmişdir. Qurandakı xüsusi hökmlər [illegible] tarixi bir din olması (Allahın tarixin gedişinə müdaxiləsi mənasında [illegible] bu yollardan sadəcə biridir; bu müdaxilənin ifadə şəkli isə [illegible] dəyişəbilən mahiyyətdədir. Peyğəmbərlə vəhyin zəruriliyini [illegible] Rəhman, Peyğəmbərin, vəhyin təlimatını içərisində yaşadığı [illegible] çatdırmaq üçün mücərrəd ümumiləşdirmələr yerinə, öz [illegible] imkanlarından istifadə edirdi. Ancaq bu, onun davranışlarının [illegible] olmasına mane olmurdu. Vəhyin təlimatı gəldiyi mühitdən [illegible] tarixi şərtlərin fövqünə çıxmalıdır. Nəticə etibarı ilə, Quranın [illegible] hüquqi hökmlər deyil, əbədi prinsiplər verməkdir. Fəzlur Rəhman [illegible] məfhumuna dair bu yozumunu yenilənmənin bünövrəsinə yerləşdir[illegible] “Quran, tarixi bir mühitə Peyğəmbərin zehni vasitəsilə Allahın [illegible] (2,10) deyərək o zamanlar “Peyğəmbər zehni vasitəsilə baş verən [illegible] ondan sonrakı dövrlərdə ictihad metodu ilə həyata keçiriləcəyini [illegible] Fəzlur Rəhman vəhyin anlaşılmasını Quranın necə bir kitab olduğunu [illegible] bağlayır. Ona görə, Quran həqiqi mənada bir kitab deyildir; o, tarix ilə [illegible] canlı bir sözdür. Digər tərəfdən Quran, Allah haqqında bir risalə da [illegible] Onun avtobioqrafiyası da deyildir. Allah haqqında kimi görünən ayələr [illegible] davranışlarla əlaqəli əxlaqi bir məqsədi vardır; onun bugünkü davranış[illegible] əlaqəsinin qurulması lazımdır (8).

Fəzlur Rəhmana görə, Quranla əlaqəli ən əhəmiyyətli [illegible] hüquq kitabı olmamasıdır. Qurandakı əmrlər də hüquqi deyil əxlaqidir. [illegible] mövcud olan hüquqi təlimatlar əbədiyyən işlək qanunlar deyil, [illegible] Fəzlur Rəhman Quranın hüquqi tənzimləmələrinin arxasındakı [illegible] prinsiplərini belə bir misalla izah edir. Quranın ifadə etdiyinə görə, [illegible] verilən mübahisəli bir məsələdə lazım olan şahidlikdə bir kişinin [illegible] qadının şahidliyinə bərabər tutulur; bunun səbəbi, “əgər qadınlar[illegible] unudarsa, digərinin ona xatırlatması”dır. Buradan qadınların kişilər[illegible] varlıq baxımından aşağı səviyyədə olduğu hökmünü çıxarmaq və bunu [illegible] əmr kimi qəbul etmək olmaz. Çünki bu ayədə bildirilmək istənilən [illegible]

[illegible] etmiş ya da inkişaf etməsinin qarşısı alınmışdır. O halda [illegible] “doğru və etibarlı şahidlə ədalətin yerinə gətirilməsi”dir. Onsuz da [illegible] qadın-kişi bərabərliyini ifadə edən ayələrə açıq olaraq yer verir. Beləliklə [illegible]zlur Rəhmana görə Qurana ümumi prinsiplər mənzuməsi olaraq deyil, [illegible]kret əmr və qadağalar kitabı olaraq baxmaq onu tarixə basdırmaqdır (2,79; [illegible]7-258).

Fəzlur Rəhmanın bütün bu fikirlərinin qaynağı kimi məsləhət [illegible]riyyəsini göstərmək olar. Şatibinin inkişaf etdirdiyi bu nəzəriyyəyə görə [illegible]kmləri zəruriyyət, haciyyat və təhsiniyyat olaraq üçə ayırmaq mümkündür. [illegible]lardan zəruriyyətın, yəni zəruri olan hökmlərin dəyişməsi qəbul edilə [illegible]lməz. Bu hökmlər İslam dininin əsasını təşkil edən və əbədi olaraq dəyişməsi [illegible]mkün olmayan hökmlərdir. Zəruri hökmlərin dəyişməsi dinin dəyişməsi [illegible]nasına gəlir. Çünki İslamın əsası olan vəhy zəruri hökmlərdən ibarətdir. [illegible]ların dəyişməsi vəhyin dəyişməsi və nəticə etibarilə də dinin dəyişib [illegible]zulmasına gətirib çıxarar.

Fəzlur Rəhmana görə müasirləşmə hərəkatlarının başladığı çağın [illegible]ində İslam dünyasının ən fərqləndirici xüsusiyyətlərindən biri sufiliklə [illegible]lik arasındakı gərginlikdir. İlk dövrlərdən nəfs tərbiyəsi olaraq meydana [illegible] və islami dəyərlərin insan həyatında və cəmiyyətdə yerləşməsi üçün zəruri [illegible] sufilik sonrakı dövrlərdə imtiyaz səbəbinə çevrilmiş və əsl mahiyyətindən [illegible]qlaşmışdır. Sufiliyin ikinci iddiası olan özünəməxsus bilgi anlayışı onu daha [illegible]həli hala gətirmiş və kütlələr arasında gücləndirmişdir. Qəzzalinin bunun [illegible]eyhinə olan cəhdi qismən başarılı olsa da, onun vəfatından sonra bu sahədə [illegible]ddi boşluqlar meydana gəlmişdir. Bununla birlikdə ülemanın sufiliyə [illegible]şulması onun ilk dövrdəki və əslinə uyğun əxlaqi xüsusiyyətinin qabarmasına [illegible]tirib çıxarmışdır. Bundan əlavə, ülemanın batil inanc və cəzbə nümayişləri [illegible]rşısındakı bütöv etirazı nəzəri təsəvvüf qarşısında bütünlüyünü qoruya [illegible]lməmiş və hətta nəzəri və metafizik sufilik ülemanın bir qismini özünə cəlb [illegible]məyi başarmışdır. Yenə də XVIII əsrdən başlayaraq İslam dünyasında [illegible]həmməd Murtaza, Məhəmməd Əbdülvəhhab, Şah Vəliyullah, Seyyid [illegible]hməd Xan kimi yenilikçilər tərəfindən rəhbərlik edilən yenilənmə hərəkatları [illegible]zünü göstərməyə başlamışdır (8, 271-280).

Fəzlur Rəhmana görə, İslam dünyasının müasir dövrün tələbləri [illegible]rşısında öz müsəlman şəxsiyyətini qoruyaraq həyatına davam etməsinin şərti [illegible]yatın bütün sahələrində Quran əsaslı yenidən düşünmə fəaliyyətini [illegible]nlandırmasıdır. Ancaq burada çıxmaz yola girməmək üçün İslam dünyası [illegible]zünəməxsus yeni düşünmə formasını qurmalı və inkişaf etdirməlidir. Bunun [illegible]rdından Quranı yenidən və çağın tələblərinə uyğun yozumlamalı və həyatın [illegible]rkəzinə yerləşdirməlidir. Bununla bağlı olaraq da fəlsəfədən iqtisadiyyata, [illegible]yasətdən ictimaiyyətə bütün sahələrin günümüzdə yeni dünya nizamına cavab [illegible]rəcək və ona öz töhfəsini verə biləcək şəkildə yenidən inşa edilməsi [illegible]ruridir.(8, 29)

Nəticə olaraq, İslam hüququnun heç bir dövrdə dəyişdirilməsi mümkün [illegible]lmayan, vəhyə əsaslanan təməl hökmləri və prinsipləri vardır. Bu prinsiplər və [illegible]hökmlər ümumbəşər xüsusiyyətə sahibdirlər; hər dövr və cəmiyyətdə olduğu [illegible] tətbiq olunması mümkündür. İslam hüququnun bu xüsusiyyəti onun [illegible]naşı, İslam hüququnun müxtəlif dövr və cəmiyyətlərdə [illegible] fərqli formalara girməsi də mümkündür. Bunlar dəyişməsi [illegible] hökmlər əsasında ola bilər. Dəyişmə, qətiyyən insanların [illegible] istiqamətində deyil, cəmiyyətin ehtiyacı ilə vəhyin işığının [illegible] mümkündür.

Ədəbiyyat:

1. Aydın M. İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenişi, İstanbul [illegible]
2. Çiftçi A. Fazlur Rahmanla İslamı Yeniden Düşünmek, Ankara [illegible]
3. Erdoğan M. İslam Hukukunda Ahkamın Değişmesi, İstanbul [illegible]
4. Gencer B. İslamda Modernleşme 1839-1939, Ankara [illegible]
5. Karaman H. Anahatlarıyla İslam Hukuku, İstanbul: 200[illegible]
6. Qur`ani-Kərim, Tərcümə: Z.Bünyadov, V.Məmmədəliyev [illegible]
7. Rahman F. İslam ve Çağdaşlık. Ankara: 2002.
8. Rahman F. İslam. Ankara: 2008.
9. Rahman F. Tarih Boyunca İslami Metodolji Sorunu, Ankara [illegible]

Мубариз [illegible]

Исламское право по Фазлур Рахману (традиции и изменения)

Резюме

Исламское правосудие божественным законом, что [illegible] статические и изменяемые части. Очевидные и определенные [illegible] Корана и Сунны являются статическими. Другие аяты и хадисы [illegible] быть переоценены в различных ситуациях. Однако иджтиhады [illegible] для особых случаев возможны изменения. В этой статье мы [illegible] проанализировать необходимость принятия статические [illegible] исламского права вместе традиции, которые произошли в истории.

Ключевые слова: Фазлур Рахман, Исламское право, [illegible] изменение.

Mübariz [illegible]

Islamic law by Fazlur Rahman (tradition and change)

Summary

Islamic jurisprudence is a devine law that it has static and [illegible] parts. Obvious and certain judgments of the Koran and Sunna are static. [illegible] ayats and hadiths can be revaluated in different situations. However [illegible] special cases are possible to change. In this article we attempted to analyze [illegible] necessity of taking together static principles of Islamic law and tradition [illegible] occurred during the history.

Keywords: Fazlur Rahman, Islamic jurisprudence, tradition, change

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 10.01.2014
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 17.01.2014
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 13.03.2014
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Zərifə Əliyeva
ADMİU-nun Elmi Şurasının 03 iyul 2014-ci il, 09 saylı qərarı ilə çap olunur.

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti,
XXVII buraxılış, Bakı, 2014

МИР КУЛЬТУРЫ
Научно-теоретический сборник
Азербайджанский Государственный Университет Культуры и Искусств,
XXVII выпуск, Баку, 2014

THE WORLD OF CULTURE
Scientific-theoretical bulletin
Azerbaijan State University of Culture and Art, XXVII edition, Baku, 2014

UOT 28

Nurana Həsənova
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına
Əlyazmalar İnstitutunun dissertantı
AZ1001, Bakı ş., İstiqlaliyyət küç., 8
E-mail: nurane-hesenova@rambler.ru

NƏSİRƏDDİN TUSİNİN ƏSƏRLƏRİ İSLAMIN ÖYRƏNİLMƏSİNDƏ BİR MƏNBƏ KİMİ

İslamın bir din kimi ortaya çıxışı ilə bərabər onun əhatə etdiyi mövzular [illegible] tədqiqatların obyekti olmuşdur. Məhz, bu tədqiqatlar islamın ilk dövrlərindən etibarən həyatın müxtəlif sahələrində baş vermiş dini, elmi, mədəni və s. dəyişiklikləri ortaya çıxartmışdır. Sonuncu İlahi din olan islam [illegible] dinində digər din, inanc, tələqqi və düşüncələr qarşısında öz mövqeyini [illegible] bildirmək üçün istifadə olunan elm Əqaid və Kəlam elmidir. Təbii ki, on üçüncü əsrdə yaşayıb yaratmış ensiklopedik biliyə malik olan Nəsirəddin Tusi də islam elminin öyrənilməsində öz töhvələrini vermişdir. Tusi öz dövrünün bütün elm sahələrinə aid əsərlər yazmışdır. Onun islami və dünyəvi elmlərə aid təqribən 150- dən çox əsəri vardır. Biz hal-hazırda Tusinin islama aid yazdığı kəlam və fəlsəfə əsərləri barədə məlumat verəcəyik.

Açar sözlər: əlyazma, islam, elm, dünyəvi, dini.

"Təlxisül-Mühəssil"

Bu əsərin əlyazma nüsxələri dünyanın bir çox ölkələrində o cümlədən İranda Qum Ayatullah Mərəşi və Məşhəd Gövhərşad camesi kitabxanasında, Londonda Britaniya muzeyində saxlanılır. Hüsen Atay Bunlardan ən qədiminin Topqapı Sarayında saxlanıldığını yazır (1,15). Alimin bu əsəri "Naqdul – Mühəssil" (Mühəssilin tənqidi) (2, C. 4, s. 426), "Şərhul-Mühəssil və Təlhis fi ilmil kəlam" kimi adlarla da tanınır. (3, 446 ; 4, C. 6, s. 304) Tusi 669-cu ildə yazmış olduğu bu əsəri Ata Melik Cüveyniyə ithaf etmiştir.(5, 2)

Fəxrəddin Razinin " Muhassalu əfkaril Mutəqəddimin vəl Mutəəxxirin" adlı əsərinə tənqidi şərh yazan Tusi əsərin girişində ilk əvvəl yaşadığı dövrdə elmə marağın olmadığından şikayət edir və Üsuliddin haqqında Mühəssildən

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏT
UNİVERSİTETİ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВ
AZERBAIJAN STATE UNIVERSITY OF CULTURE AND ART

МИР КУЛЬТУРЫ
MƏDƏNİYYƏT DÜNYASI
THE WORLD OF CULTURE

XXVII

BAKI – 2014